

TRENDS IN KLANTENINITIATIEVEN

Inleiding van Tineke van den Klinkenberg tijdens de ochtendsessie Trends in klanteninitiatieven op de Project Impulsbijeenkomsten van 14 en 30 maart in respectievelijk Eindhoven en Leiden

Zorg voor Later is begin 2004 opgericht door een aantal enthousiastelingen (babyboomers) die van mening waren dat je je net als een slimme meid op je toekomst voorbereidt. Het is een onafhankelijk initiatief dat dmv. bijv. een website, publicaties, debat en expertmeetings bewustwording over levensloop wil stimuleren.

En ZvL reikt voorbeelden aan over hoe dat kan. We willen babyboomers stimuleren nu al na te denken over in wat voor soort huis en in welke ambiance je zou willen wonen bij afnemende vermogens, en in een verdere toekomst bij toenemende kwetsbaarheid en afhankelijkheid. Over welke hulp en voorzieningen je zou willen beschikken, als jezelf bepaalde zaken niet meer kan of wil opbrengen. Over waar die voorzieningen te vinden of te organiseren zijn. Ook om er over na te denken waar je krachten dan nog wel kunnen liggen en waar je je prioriteiten bij wilt leggen en na te denken over de faciliteiten die je nodig hebt om je krachten te kunnen blijven benutten.

De levensfase waar babyboomers voor staan is een periode van afnemende vermogens. Dat neemt niet weg dat mensen in de -wat wel genoemd wordt- derde levensfase over het algemeen toch nog over een goede gezondheid en vitaliteit beschikken. En die periode is kwa duur ook zeer de moeite waard. De derde levensfase bestrijkt tegenwoordig een periode van gemiddeld 20 jaar. Het is een periode die benut kan worden om voorzorgsmaatregelen te treffen die van betekenis kunnen zijn voor de daarop volgende fase. Maatregelen die er tegelijkertijd toe kunnen bijdragen de kwetsbaarheid en afhankelijkheid zo lang mogelijk op afstand te houden.

Over wie hebben we het als het gaat over ouderen?

Als we het over ouderen hebben gaat het over grote aantallen. Bijna 1/3 van de Nederlandse bevolking is nu boven de 50. Jaarlijks komen er ± honderdduizend bij. In 2020 wordt hun aantal geraamd op 40 %. Financieel zit een groot deel van deze generatie er warmpjes bij. In 2003, het laatste jaar waarover het CBS de cijfers compleet heeft, waren er ruwweg 1,1 miljoen huishoudens met een kostwinner van 50+, die een besteedbaar inkomen hadden van 30.000 euro of meer.

Dat besteedbaar inkomen neemt na het 55ste levensjaar iets af, maar het vermogen van ouderen is veel groter dan dat van jongeren. Gemiddeld bezitten kostwinners in de leeftijdsgroep van 55 tot 65 jaar 86.500 euro. Jongeren in leeftijden tussen de 25 en 35 bezitten gemiddeld 18.100 euro.

Onderzoek heeft aangetoond dat de huidige generatie ouderen tot drie keer meer kan spenderen dan de vorige.

Als we over ouderen en over vergrijzing hebben, dan moeten we ons wel realiseren dat het over containerbegrippen gaat die, willen we er iets mee kunnen, we moeten differentiëren. In het algemeen kunnen we vaststellen dat de ouderen van nu er financieel beter voorstaan dan generaties voor hen. Veel ouderen 50-plussers van nu voelen zich jong. Maar er zijn ook veel ouderen die niet zo levenslustig zijn en die niet veel te besteden hebben. Zo missen veel mensen van de eerste generatie gastarbeiders zelfs onvoldoende jaren in Nederland om de volledige AOW te kunnen krijgen en moeten zij voor aanvulling naar de bijstand. Ook voor die groepen zullen er adequate woon- en zorgvoorzieningen moeten komen, waarin gebruikers een 'say' moeten hebben.

De regering beklemtoont dat de burger zelf verantwoordelijkheid moet nemen voor z'n welbevinden. Maar van een inspirerend en richtinggevend beleid gericht op een proces van mobiliseren, toerusten en participeren van burgers om die verantwoordelijkheid in te vullen is nog weinig zichtbaar. Het politieke en maatschappelijke debat legt het accent op de problematische kanten van betaalbaarheid, herstructurering van sociale voorzieningen, verhouding tussen generaties en schraalheid van publieke zorgvoorzieningen. Ouderen worden te veel als probleem en te weinig als bijdrage gezien. Beroepsmatige langdurige zorg is onderhevig aan een uitkeringsscenario. Daarin sluiten overheden zelf, of namens hen een uitvoeringsorganisatie (in de AWBZ het zorgkantoor) een contract met een zorgaanbieder. De relatie met de cliënt is een afgeleide. Concurrentie vindt plaats op volume en prijs en niet op kwaliteit. Het uitkeringsscenario timmert de zorg, maar ook de huisvesting dicht en geeft geen ruimte voor diversiteit en flexibiliteit en dus geen ruimte voor zorg en wonen welke bijdragen aan de kwaliteit van leven.

Zorg voor Later wil de dynamiek terug en de relatie tussen cliënt en aanbieder weer leidend maken, niet alleen voor private luxe ouderenzorg, maar voor het geheel. Het gaat om het consequent en verder doorvoeren van een werkwijze die met het Persoonsgebonden Budget (PGB) is ingezet. Ook voor de zwaardere indicaties (bijv. zorg met permanent verblijf) kan dit financieel uit. Iemand die die zorg nodig heeft, laat in veel gevallen een woning achter waarvoor ook altijd is betaald. Zijn de financiële middelen ontoereikend dan was er huursubsidie. Aanwezige financiële middelen voor wonen kunnen dus voor nieuwe situaties worden ingezet.

De klant en zijn wensen centraal stellen biedt garanties voor het daadwerkelijk inspelen op wensen en behoeften en leidt tot ouderenhuisvesting en ouderenzorg die diversiteit kent. Het zal ook impulsen geven aan vormen van zelforganisatie (zg Kopersgroepen). Aanbieders worden uitgedaagd tot hernieuwd maatschappelijk ondernemerschap en daarmee tot vernieuwing van aanbod in wonen, diensten en zorg.

Voorbeelden:

Van kopersgroepen:

In de provincie Noord Brabant zijn zo'n 25 groepen van ouders van gehandicapte kinderen bezig het heft in eigen hand te nemen. Vanuit de verzamelde persoonsgebonden budgetten hebben zij huisvesting geregeld en zorg ingekocht. Dit voorbeeld krijgt nu navolging tbv ouderen met dementie. Maar kan natuurlijk ook als voorbeeld dienen voor woongroepen van ouderen die gezamenlijk zorg en diensten in willen kopen, al dan niet via de franchise formule.

Samen met ouderen kunnen corporaties een variëteit van woonvormen tot stand brengen waarin het goed toeven is voor ouderen. (Overigens niet alleen voor hen). Dwz dat er faciliteiten in aanwezig moeten zijn die deze complexen en de daarin gelegen woningen goed toegankelijk maken voor mensen met gebreken en die uitnodigen tot onderlinge hulp. Deze woonvormen hoeven niet alleen door ouderen te worden bewoond.

Zelf woon ik in het vierwindenhuis een complex bestaande uit zo'n 90 appartementen waar jong en oud, gezinnen en alleenstaanden door elkaar wonen. Het complex combineert de mogelijkheden tot individualiteit (elke kamer in het complex heeft een eigen toegang vanuit de buitenruimte) aan mogelijkheden tot dingen samen doen door het feit dat er vier gemeenschappelijk ruimten zijn. Daar treffen bewoners elkaar in door henzelf georganiseerde activiteiten. Er wordt regelmatig samen gegeten. Er is een bar, een concerthal en een ruimte voor fitnesss en sauna. Individueel gekochte fitnessapparaten zijn er bij elkaar gezet. Er wordt nu ook al nagedacht over wat we voor elkaar kunnen betekenen als een deel van de bewoners ouder en kwetsbaarder wordt. Dat gaat min of min vanzelf door de onderlinge contacten die het gebouw uitlokt en de sociale cohesie die daarvan het gevolg is. De onderlinge contacten strekken zich overigens ook uit tot de bewoners van de er naast gelegen huurwoningen. Deze huurwoningen zijn in het bezit van een corporatie die tevens het onderhoud verzorgt van ons wooncomplex. (zie ook hulp aan Anne, een gehandicapt autistisch meisje dat 10 jaar geleden in het Vierwindenhuis geboren werd).

Als wij in het Vierwindenhuis moeten nadenken over een vervolg dan kunnen we te rade gaan bij een initiatief in Duitsland.

Lebensräume für Jung und Alt

Bij de Stiftung Liebenau, een grote ouderenzorginstelling in Zuid-Duitsland Deze startte ongeveer 13 jaar geleden het project 'Lebensräume für Jung und Alt'.

Dit project vindt plaats in een complex met woningen, die bewoond worden door zowel oudere als jongere bewoners. Iedere leeftijdscategorie is vertegenwoordigd. Dat is in dit geval ook een voorwaarde om het centrale concept, namelijk zelfhulp, te kunnen laten werken. Ouderen worden geholpen door jongeren en jonge ouderen. Jongeren vinden het wonen in het complex heel praktisch, o.a. vanwege de redelijke huren en de mogelijkheden voor opvang van kinderen. Ook het feit dat de woningen zich altijd in het centrum van dorp of stad bevinden is praktisch voor iedereen aantrekkelijk.

Daarnaast kunnen jongeren bijverdienen, bijvoorbeeld door met medebewoners afspraken te maken over diensten. Ook betalen bewoners voor bepaalde diensten, die weer door andere bewoners – betaald - uitgevoerd kunnen worden. Het complex heeft een ‘moderator’ in dienst, die de bewoners ondersteunt bij het organiseren van de ‘zelfhulp’. Bewoners bepalen zelf, via een bewonersraad, wat er moet gebeuren (kinderopvang, boodschappendienst, cursussen etc.) en wie er in de units komen wonen. Ongeveer 75% van de bewoners is actief in het complex.

In de afgelopen tien jaar is het nauwelijks voorgekomen dat ouderen naar een verpleeghuis moesten omdat ze echt te ziek waren. Hiermee lijkt het bewijs geleverd dat het systeem bijdraagt aan het uitstellen van de fase van ‘behoefstig worden’. Mensen moeten wel wennen aan het ‘zelf doen’ als ze in het complex komen wonen. Er ontstaan wel eens conflicten, over voetballende kinderen en ouderen die het journaal niet kunnen horen door het gejoel. De moderator is opgeleid om deze conflicten op te lossen. Ook de kinderen worden betrokken bij het leven in het complex. Er worden bijvoorbeeld kinderconferenties georganiseerd, ook voor kinderen die niet in het complex wonen.

Financiering

De ‘Stiftung’ (een stiftung is iets anders dan ons begrip stichting) kreeg een startsubsidie en gratis grond van de gemeente voor de bouw het complex. Een percentage van de woningen zijn vervolgens voor marktprijzen verkocht. Met de winst betaalt men de ‘moderator’ en de gemeenschappelijke ruimte. 80% van de kopers hebben de woningen gekocht als belegging. De afspraak is dat de Stiftung de woningen voor tenminste 10 jaar verhuurt. De Stiftung is nu helemaal onafhankelijk, en wil ook geen subsidierelatie met de overheid. Er wordt wel met de overheid samengewerkt, en ook met talloze andere organisaties, maar men wil zelfvoorzienende concepten neerzetten, die niet bij elke beleidsgril weer aangepast hoeven te worden. De staat trekt zich steeds meer terug, en het zal steeds vanzelfsprekender worden dat men elkaar helpt, en zelf initiatieven neemt. In Liebenau zijn ze er klaar voor.

Aan de rand van de Bijlmer wordt een woonproject voor lesbo's 50+ opgezet. Het initiatief daartoe is genomen door een zestal oudere lesbo's. In een eigen flatgebouw met 38 woningen kunnen de vrouwen samen oud worden. Zeventig % van de oudere lesbische vrouwen woont alleen en raakt soms geïsoleerd. Ze voelen zich meestal ook niet thuis in een verzorgingshuis en verzwijgen daar hun identiteit. Het gebouw is een combinatie van koop en huurwoningen. Er komt een gemeenschappelijk ruimte, waar gezamenlijk kan worden gekookt. Er kan yoga- en bridgeles worden gegeven en er zijn ateliers. Vrouwen kunnen op vrijwillige basis activiteiten ondernemen en elkaar bijstaan.

Twee weken geleden is een samenwerkingsovereenkomst getekend met Woonmaatschappij Amsterdam. Die overeenkomst sluit een periode van heftige discussies af tussen de corporatie en de initiatiefnemers.

In Dld vinden we nog een ander voorbeeld dat inspirerend kan zijn voor initiatieven in ons land.

In Riedlingen (10.000 inw), in Zuid-Duitsland functioneert al sinds ong. 15 jaar een senioren-genossenschaft (lett: ouderencoöperatie), waarvan een particulier initiatiefnemer en voorzitter is.

Hoe werkt het?

Het uitgangspunt van de Genossenschaft is dat ouderen bij voorkeur tot het einde van hun leven zelfstandig moeten wonen. Alles wat de ouderen niet meer zelf kunnen, wordt gedaan door de leden van de cooperatie die het nog wel kunnen. Daarbij gaat men er vanuit dat ouderen na hun werkzame leven nog heel lang productief kunnen zijn. De leden verdienen geld (6,15 euro per uur) voor het uitvoeren van diensten (huishoudelijke hulp, klusjes buitenshuis, taxidiensten), waarvoor de gebruikers betalen. Dit geld kan worden gespaard op de bankrekening van de cooperatie in een fonds voor toekomstige zorg. Je kunt je vervolgens als je zelf hulp nodig hebt laten uitbetalen in diensten; voor elk uur verleende zorg wordt een uur te ontvangen zorg gegarandeerd door de cooperatie. Dienstverlenende ouderen kunnen er ook voor kiezen om het geld uit te laten betalen. De ongeveer 600 leden betalen jaarlijks 35 euro lidmaatschap. Ongeveer 110 leden werken momenteel voor de cooperatie. De rest (ook jongere leden) spaart alvast voor te ontvangen diensten in de toekomst. Ongeveer 120 leden doen een beroep op de diensten van de werkende leden. Het bestuur van de cooperatie voert de bestuurstaken uit op basis van vrijwilligheid. Voor andere, uitvoerende, taken die ze verrichten krijgen ze wel betaald.

Financiering

Het systeem van diensten financiert zichzelf. Maar naast het ruilsysteem biedt de cooperatie nu ook woningen voor beschermd wonen, en heeft men verschillende panden waar dagopvang wordt verzorgd. Men heeft dit kunnen financieren uit de gunstige verkoop van flats die in het bezit waren van de cooperatie. In de eerste drie jaar ontving het project een startsubsidie. De jaaromzet van alle geleverde diensten is nu ongeveer 250.000 euro. De leden hebben ongeveer 130.000 euro gespaard sinds de oprichting.

Waarom succesvol?

Volgens de initiatiefnemer is het beloningsaspect heel belangrijk. Mensen dragen bij aan de zorg voor ouderen en aan sociale cohesie, maar krijgen er ook echte euro's voor terug. Daarnaast neemt het bestuur van de cooperatie de werkende leden zeer serieus. Tot slot is er rugdekking van de staat. Men staat volledig achter het initiatief, en dat helpt ook. Er bestaat een rotsvast vertrouwen in de vitaliteit van senioren. Het aantal oudere ouderen neemt misschien toe, maar men wordt tegelijkertijd ook steeds vitaler. Ook in de toekomst zal het evenwicht blijven bestaan.

In verschillende grote steden in ons land ontstaan woongroepen voor allochtone ouderen. Nu is dat vaak binnen woon-zorgcomplexen, maar je zou je ook voor kunnen stellen dat dat gebeurt binnen te herstructureren wooncomplexen, bv dicht in de buurt van voorzieningen, winkels en de moskee.

Rekening zou kunnen worden gehouden met het feit dat veel Turkse en Marokkaanse ouderen een groot deel van het jaar in het land van herkomst wonen.

Tenslotte: Zorg voor Later wil de relatie client en aanbieder van zorg, maar ook van wonen weer leidend maken. Financiële middelen die er zijn (AWBZ/WMO/ /huisvestingssubsidies/specifieke verzekeringsarrangementen/eigen inkomen en vermogen kunnen daarvoor worden aangewend. Solidariteit van rijk met arm vereist dat publieke middelen in de eerste plaats worden aangewend om degenen die van een minimum moeten leven van goede zorg en huisvesting te voorzien. zorginstellingen en corporaties moeten bereid zijn tegemoet te komen aan verschillende wensen van verschillende groepen burgers in informeel en formeel verband.

Men moet bereid zijn het zelfinitiatief te stimuleren en eventueel te organiseren door bv oudere huurders of specifieke groepen ouderen uit te nodigen met ideeën over het wonen te komen. En voorbeelden aan te reiken, die aanzetten tot nadenken over hoe men het zelf zou willen. Als we zo gaan werken valt er straks echt iets te kiezen.